

Národný výbor v Trnave a jeho vzťahy k Hlinkovej garde v roku 1938

PETER SOKOLOVIČ

THE PEOPLE'S COMMITTEE IN TRNAVA AND ITS RELATIONS TO THE HLINKA GUARD IN THE YEAR 1938 by Peter Sokolovič

*

DER NATIONALAUSSCHUSS IN TYRNAU UND SEIN VERHÄLTNISS ZUR HLINKA-GARDE IN 1938 von Peter Sokolovič

Otázka národných výborov (NV) z roku 1938 v slovenskej historiografii doteraz nerezonovala v takej miere, ako napr. existencia národných výborov z roku 1918, 1944 či výborov rokov tzv. komunistického režimu. Existuje len malé množstvo prác, ktoré sa venujú organizácii či fungovaniu štátnej správy v autonómnom Slovensku, resp. v rokoch 1938 – 1945 a popri tom venujú akú-takú zmienku práve spomínaným výborom z roka 1938.¹

Ak chceme pochopiť zameranie a funkciu Národného výboru v Trnave, musíme si najprv objasniť celkovú spoločenskú situáciu, v ktorej tento orgán vznikol. Treba si uvedomiť, že jeho formovanie prebiehalo v prvých dňoch po vyhlásení autonómie, za „chaosu“ v spoločnosti, preto aj jeho počiatkové fungovanie treba brať v kontexte týchto udalostí. Išlo o „revolučné“ obdobie. Práve vyhlásenie autonómie Slovenska 6. októbra 1938 totiž vo svojich dôsledkoch znamenalo pre Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSĽS) a Hlinkovu gardu splnenie dávnych snov Slovákov o vlastnej správe svojho územia. Napriek tomu, že radikáli považovali autonómiu len za prvý krok, ktorý bolo možné

1 Pozri napr. TIŠLIAR, P.: *K otázke organizácie a fungovania štátnej správy na Slovensku v rokoch 1938 – 1945*. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II*. (Zost. M. Lacko). Bratislava 2003, s. 57 – 58. Viac informácií možno nájsť v monografiách súčasníkov venovaných obdobiu rokov 1938 - 1945, či v prácach reflektujúcich fungovanie Hlinkovej gardy (HG) v počiatkovom období existencie po 6. októbri 1938, ktorá bola na Národný výbor veľmi úzko naviazaná, najmä keď hodnotíme ich spoluprácu v regionálnom trnavskom kontexte. Preto aj pramennú základňu výskumu tvoria najmä archívne materiály mapujúce vzrast organizačnej štruktúry HG a jej činnosť z obdobia roka 1938, či všade prítomná propaganda objavujúca sa na stránkach vtedajších periodík.

obísť, ak by zlyhali iné prostriedky, i „revolučnou“ cestou², predsa len najmä pre HG malo vyhlásenie autonómie ďalekosiahlejšie dôsledky, než len radosť z novej vlády na Slovensku. Konečne mohla vystúpiť z ilegality a rozvinúť svoju činnosť bez strachu pred represiami zo strany policajných zložiek, konečne mohla naplno začať zápas za vytvorenie samostatného slovenského štátu. Autonómia bola totiž pre radikálov len stupienkom k úplnému samourčeniu Slovákov, len nevyhnutnou, a čo možno najkratšou epizódou na ceste k samostatnosti.³ Z radov ľudovej strany sa za takéto vízie vyslovovali predovšetkým funkcionári ideovo zoskupení okolo Vojtecha Tuku ako Alexander Mach, Karol Murgaš, Matúš Černák, Ferdinand Ďurčanský, či mladá generácia tzv. „Nástupistov“, ktorá tvorila silné jadro radikalizačných tendencií prevažne v radoch akademickej mládeže.⁴ Najmä Mach svojou silnou zbraňou – cieľenou rétorikou na pôde tlače rozširoval tieto myšlienky medzi širšie vrstvy obyvateľstva.

Treba poukázať najmä na fakt, že radikalizmus v radoch „aktivistov“ bol relatívne opodstatnený. Na Slovensku, v slovenských úradoch, na školách, i v iných štátnych i neštátnych inštitúciách bolo stále množstvo „nespoľahlivých neslovenských elementov“, teda najmä Čechov, s ktorými sa bolo podľa exponovaných členov HSLŠ a HG nutné čo najskôr vysporiadať. Česká dominancia tkvela najmä v snahe o preferovanie českých štátnych zamestnancov v rozhodujúcich verejných funkciách. Napr. z približne 4300 četníkov bolo v októbri 1938 len čosi vyše 1500 Slovákov a takmer 2800 Čechov, pričom percentuálne obsadenie riadiacich pozícií bolo na slovenskej strane až úboho nízke.⁵ Takisto Trnava ako hospodársky dôležité mesto nemohla zaostať mimo

2 SOKOLOVIČ, P.: *Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSLŠ v období do 6. októbra 1938*. In: *Historické rozhľady I. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave*. (Zost. M. Duchoň - M. Lacko - I.Varšo). Trnava 2004, s. 142.

3 DEÁK, L.: *Slovensko v strednej Európe – od autonómie po vyhlásenie štátnej samostatnosti (1938 – 1939)*. In: *Slovenská republika (1939 – 1945)*. (Zost. J. Bobák). Martin 2000, s. 15. V tomto bode narážali radikáli na koncepciu „umiernených“, ktorých reprezentoval aj predseda autonómnej vlády. Pre týchto „Žilinská dohoda v danom čase znamenala ukončenie zápasu za autonómiu“.

4 VNUK, F.: *Mat' svoj štát znamená život*. Bratislava 1991, s. 176. Pozri aj SOKOLOVIČ, P.: c. d., s. 127.

5 BYSTRICKÝ, V.: *Vystahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938 – 1939*. *Historický časopis*, roč. 45, č. 4, 1997, s. 605.

silného tlaku ústrednej pražskej vlády, snažiacej sa o presadzovanie svojej politiky v personálnych otázkach.

Po novom prerzdelení moci po 6. októbri 1938 sa ukázala potreba zmeniť dovtedajší stav v prospech slovenských štátnych zamestnancov. Dialo sa tak z veľkej časti najmä z mocensko-politických ambícií nového režimu, ktorý správne pochopil, že trvanie na poslovenčení štátneho aparátu bude musieť byť jednou z priorit na ceste k vytvoreniu „nového Slovenska“. Tento proces však nebolo možné uskutočniť hneď. Na jednej strane masová nepremyslená akcia by mohla viesť k roztržke s Prahou,⁶ na strane druhej samotná slovenská strana nemala k dispozícii hneď adekvátnu náhradu za českých zamestnancov.⁷ V prvých dňoch autonómneho Slovenska bolo v súvislosti s novou mocensko-politickou situáciou nutné nepodľahnúť radikálnym náladám nielen v riešení vzťahu Slovákov k českému úradníckemu elementu, lež i vo vzťahu novotvoriacej sa štátnej moci k udržaniu poriadku na autonómnom území. Bolo treba vytvoriť právne akceptovateľný typ organizácie, resp. orgán, ktorý by bol v „revolučných časoch“ schopný udržať Slovensko v tých medziach, ako si to želal nový štátny aparát. Hlinkova garda sa pre niektorých mohla javiť ako vhodná organizácia na výkon tejto funkcie, avšak nebola na to prispôbená už vo svojej podstate. Nebola ešte natoľko akceptovaná, aby ako organizácia, ktorej členská základňa, (hoci rýchlo vzrastala), bola schopná zaručiť požadované funkcie novotvoriaceho sa orgánu štátnej moci, i keď len vo funkcii akéhosi pomocného orgánu úradov. Preto sa do popredia dostal názor o potrebe vytvorenia Národných výborov, ktoré by dočasne preklenuli priepasť medzi vládou a ešte stále právne fungujúcimi orgánmi dovtedajšej štátnej moci. Na druhej strane HG nemohla vyhovovať ani pražskej vláde, ktorá v nej videla hlavný prúd radikálnych nálad v slovenskej spoločnosti. V tejto súvislosti je možné súhlasiť so slovami Pavla Čarnogurského, ktorý tvrdil, že „celý štátny aparát, opretý o rozhodujúci element českej národnosti na Slovensku, vytvoril autonomistickú správu Slovenska skôr, ako sa vlastná slovenská vláda ujala moci“. Vytvorila sa nová moc, „aby

6 Tamže, s. 608.

7 Pozri SOKOLOVIČ, P.: *Organizačná štruktúra a činnosť Hlinkovej gardy v Trnave v období do 14. marca 1939.* (Diplomová práca) Katedra histórie FF UCM Trnava, 2004, s. 29.

sa slovenská vláda po príchode na Slovensko už mala o čo oprieť“.⁸ Je pritom nanajvýš zaujímavé, že práve Národné výbory sa neskôr stali, ako to dokazuje činnosť trnavského výboru tými, ktoré upozorňovali „vládu na osoby, ktoré Slovensku, ktoré Trnave škodili“ a mali „najväčší podiel na tom, že na tieto miesta boli menovaní naši ľudia“.⁹ V ponímaní jeho členov, z prevažnej časti ľudákov, však tými „škodcami“ slovenských záujmov boli najmä Židia a Česi. Samotní Česi pravdepodobne vytvorením výborov chceli predísť masovejším prejavom nespokojnosti a protičeským či iným smerom zameraným demonštráciami a násiliu, pričom práve Národné výbory mali plniť funkciu akéhosi katalyzátora, ktorého kreditom malo byť jeho zloženie pozostávajúce z uznávaných a vplyvných občanov tej-ktorej obce. Z českej strany pravdepodobne vyšiel len impulz, ktorého sa postupne správne chopili ľudácki predstavitelia, ktorí prebrali iniciatívu tvorenia NV a vtlačili im, samozrejme regionálne charakteristický, častokrát veľmi protičeský ráz.

V Bratislave bol utvorený Národný výbor už 7. októbra 1938. Už deň predtým bol Jozef Tiso vymenovaný za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska,¹⁰ avšak nová vláda bola ustanovená až deň na to v Prahe.¹¹ Bola však považovaná iba za súčasť československej vlády až do vytvorenia novej krajinskej vlády tak, ako to bolo načrtnuté v zákone o autonómii Slovenska.¹² Týmto nejednoznačným definovaním získali novotvoriace sa NV ešte väčšiu dôležitosť a vážnosť.

Oficiálne boli tzv. Slovenské národné výbory, tvoriace sa po celom Slovensku od nedele 9. októbra 1938, zriadené na pomoc vláde k udržiavaniu poriadku.¹³ Ich vytvoreniu predchádzala výzva rozširovaná tlačou a rozhlasom, v ktorej sa hovorilo: „Vyzývame všetkých našich osvedčených, aby vzali do ruky iniciatívu tvorenia Dočasných slovenských národných výborov. Nech ich zostavia z osvedčených slovenských národovcov a hlavne nech dbajú o to, aby sa udržal dobrý styk s inojazyčným obyvateľstvom. Dočasné slovenské národné výbory nech budú na pomoc obecným radám a obecným zastupiteľstvám, aby tak zo vzájomnosti vznikla jedna slovenská vôľa udržať poriadok

8 ČARNOGURSKÝ, P.: 6. október 1938. Bratislava 1993, s. 213.

9 Trnavské noviny, č. 2, 8. január 1939, s. 1.

10 TIŠLIAR, P.: c. d., s. 55.

11 ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 213.

12 TIŠLIAR, P.: c. d., s. 55.

13 Pamätná kniha mesta Trnavy, s. 40.

a zachovať slovenský národný majetok, čo znamená súčasne faktické prevzatie moci po všetkých slovenských obciach a mestách. O utvorení dočasných národných výborov posielajte nám stručné správy!"¹⁴ Túto výzvu adresoval Karol Sidor, obídený pri zostavovaní novej vlády, ako sa v nej možno dočítať všetkým „naším osvedčeným“, čo bolo neklamným ukazovateľom budúceho smerovania NV. Je príznačné, že okrem funkcie predsedu Slovenského národného výboru, v rámci ktorej bol poverený organizovaním výborov ho zamestnávala i funkcia hlavného veliteľa HG. Nie že by priamo agitoval za vytvorenie Hlinkových gárd. V rámci vyzývania k zakladaniu nových dočasných orgánov je však zaujímavé, že takmer po celom Slovensku sa obe organizácie zakladali fakticky popri sebe.¹⁵ Je pritom pozoruhodné, že „orgány doterajšej štátnej moci zostali v právnom chode a za ich spoluúčasti vytvorili síce bez zákonného podkladu, ale za to spontánne a v duchu predstáv novej štátnej moci orgán, ktorý spájal včerajšie so zajtrajším“.¹⁶ Hoci je táto formulácia Pavla Čarnogurského možno trochu zidealizovaná, predsa len nesie výpovednú hodnotu o vtedajšej situácii v autonómnom Slovensku. Keď v sobotu 8. októbra prichádzala slovenská vláda vlakom do Bratislavy, „nová moc“ už bola fakticky zakotvená.¹⁷ O skutočnej plánovanej funkcii NV jasne hovorí obežník Predsedníctva slovenskej vlády z 12. októbra 1938, v ktorom sa vyslovene tvrdilo, že „v sledovaní situácie a pri uspokojovaní obyvateľstva budú preto národné výbory veľmi vhodným pomocným orgánom úradov... Takto utvorené národné výbory, alebo im podobné útvary nech sú úradmi podľa možností dotazované na mienku v každom takom prípade, kde účelnosť alebo dosah zamýšľaného úradného opatrenia nemožno bezpečne predvídať, či už preto, že výsledok závisí od nálady obyvateľstva, alebo preto, že nie sú naisto známe všetky predpoklady úradného opatrenia. Mienka národného výboru je pre úrad

14 ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 213.

15 SUŠKO, L.: *Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania 1938 – 1940*. In: Zborník múzea Slovenského národného povstania II. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 184.

16 Cit. podľa ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 213.

17 Tamže.

síce nezáväzná, treba však brať na ňu vážny zreteľ pri hodnotení motívov zamýšľaných úradných opatrení.¹⁸

Úlohou Národných výborov v prvých dňoch po 6. októbri 1938 bolo okrem iného i udržať pokoj a poriadok na autonómnom území. Neprešiel však ani deň a v Trnave sa uskutočnilo prvé z veľkých protizidovských vystúpení prakticky. Stalo sa tak krátko po onom pamätnom dni – 7. októbra 1938. Historická udalosť vzniku autonómneho Slovenska našla odozvu na celom území krajiny a prirodzene i v Trnave, kde sa v piatok 7. októbra vo večerných hodinách konalo manifestačné zhromaždenie pred mestským domom zorganizované miestnou organizáciou HSLS na oslavu ustanovenia prvej slovenskej vlády.¹⁹ Radostnú náladu vyjadriло okolo 2000 ľudí, zväčša študentov a mládeže zapálením množstva fakiel a lampiónov. Na druhej strane však prvýkrát otvorene vyjadriло množstvo prevažne mladých zradikalizovaných obyvateľov mesta skandovaním hesiel ako „Slovensko Slovákom, Palestína Židákcom, Židia von, Česi von“²⁰ svoje dlho dusené názory na riešenie vzťahu k „neslovenským a štátu nebezpečným elementom“. Rozvášnený dav stačil počas pochodu mestom vyjadriť i svoj vzťah k českej nadvláde strhnutím štátnych vlajok zo štátneho gymnázia, meštianky a poštového úradu, i z obchodu obchodníka Plemla. Výsledok celej akcie bol „úctyhodný“. Za obeť padlo 898 okenných tabulí, 2 výklady a niekoľko okenných rámov v celkovej hodnote asi 20 000 korún.²¹ Demonštrácia našla odozvu nielen na miestnej, ale i celoslovenskej úrovni. Sidora zastihla správa o udalostiach z Trnavy už v sobotu ráno v Prahe.²² V osobitom vlaku vezúcom novú vládu z Prahy do Bratislavy bola predmetom úvah, v ktorých prevládal názor, že Dr. Tiso ako predseda vlády sa

18 Štátny archív v Bratislave – pobočka Trnava (ďalej ŠAP Trnava), fond (f.) Mestský úrad Trnava (MsÚ Trnava), krabica (k.)1, č. 144/ 1938 prez.

19 *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 39.

20 ŠIMONČIČ, J.-PINKAVOVÁ, M.: *Okresný úrad v Trnave 1923 – 1945*. Katalóg revolučného hnutia a Komunistickej strany Československa (ďalej len Katalóg RH a KSČ). Bratislava: Slovenská archívna správa, 1967. Inventárne číslo 1868, číslo spisu 2083/ 1938 prez. (Katalóg je uložený v ŠAP Trnava).

21 Tamže. Najväčší podiel viny na plienení nesú najradikálnejší aktivisti, ktorí sa neuspokojili s výsledkom manifestácie a po jej ukončení okolo 23. hodiny vnikli do Kapitulskej ulice, v ktorej sa sústreďovalo najviac židovských rodín a vybíjali okná až do príchodu četníkov a mestskej polície.

22 ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 215.

v plánovanej reči z balkóna Národného divadla ostro postaví proti akýmkoľvek akciám na vlastnú päsť.²³

Je otázne, ako by zareagoval na situáciu Národný výbor, ktorý však v záujme ukludnenia situácie ani nemohol zasiahnuť, pretože bol vytvorený až 12. októbra 1938.²⁴ Zvykne sa tvrdiť, že „revolučné časy“ majú vždy svoje „revolučné ustanovizne“. Takouto bol i trnavský Národný výbor, ktorý však nemal právomoci výkonného orgánu, bol skôr poradným zborom vlády v regionálnych, najmä personálnych otázkach, kde upozorňoval na „osoby, ktoré Slovensku, ktoré Trnave škodili a mal najväčší podiel na tom, že na tieto miesta boli menovaní naši ľudia“.²⁵ Takto charakterizoval prácu Národného výboru v Trnave redaktor Trnavských novín Štefan Schultz, ktorý podčiarkoval Sidorovu ideu akejsi „pomocnej sily“ slovenskej vlády. Národné výbory totiž nemali oprávnenie zasahovať do kompetencií vojenských ani vrchnostenských či výkonných orgánov, mali však byť na stráží a v prípade, že by tieto úrady nekonali svoje povinnosti, mali sťažnosti na ne oznámiť svojmu ústrediu.²⁶ Jedine toto ústredie malo zasiahnuť a vykonať sprostredkovateľskú službu medzi výbormi a vládou, ktorú mali všemožne podporovať pri vybudovaní nového slobodného Slovenska.²⁷ Podľa vládneho nariadenia z 12. októbra mali byť tiež informátormi úradov, keď išlo o vydanie nariadení, ktorých účinnosť úrady nemohli predpokladať.²⁸ Prax však ukázala, že byrokratické riešenie viacerých problémov by bolo iba na záťaž a bolo by nevýhodou v otázke rýchleho riešenia menších sporov, preto častokrát Národné

23 Tamže, s. 215. Tak sa i stalo. Tiso vo svojej reči prenášanej rozhlasom napomínal najmä k udržaniu poriadku a spravodlivosti najmä apelovaním na nemožnosť „zneuctenia a znesvätenia skvelého ovocia autonómie nijakými známkami anarchie a rozkladu“.

24 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava k. 10, 22567/ 1938 adm. Porovnaj: *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 40.

25 Trnavské noviny, č. 2, 8. januára 1939, s. 1.

26 Slovenská pravda, 12. október 1938, s. 1.

27 Tamže.

28 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 1, 144/ 1938 prez. Porovnaj: SUŠKO, L.: *Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania 1938 – 1940*. In: Zborník múzea Slovenského národného povstania II. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 189. Zaujímavé je, že L. Suško udáva ako dátum nariadenia 14. október. Nemohol to byť ani dátum uverejnenia, nakoľko v Úradných novinách vyšlo až 19. októbra.

výbory v spolupráci s Hlinkovou gardou v Trnave obchádzali nariadenia a konali takpovediac na vlastnú zodpovednosť.

„I v našej milej Trnave vztyčili sme túto zástavu a prvý si stal odhodlane pod ňu náš miestny Národný výbor. Vyše 40 občanov rozličného stavu zasadlo zo začiatku denne k stolu a pracovalo v intenciách prvej našej vlastnej slovenskej vlády. Národný výbor pracoval čestne, slovensky a kresťansky.“²⁹ Takto charakterizovali Trnavské noviny prvé dni fungovania Národného výboru v Trnave. Spomenutí vyše štyridsiati občania boli v prevažnej miere členmi HSLŠ. Nájdeme medzi nimi mená najvýznamnejších predstaviteľov politického života v meste, samozrejme vrátane elitných predstaviteľov HSLŠ. Taktiež podľa oznámenia trnavského NV mestskému úradu v Trnave „Slovenský národný výbor“ pozostáva zo 40 členov, v počte ktorom zastúpení sú robotníci, živnostníci a iné odvetvia verejného života v meste našom. Predsedníctvo ustanovilo sa takto:

Predseda: František Ondruš

Podpredsedovia: prof. Štefan Schultz a Jozef Honza

Zapisovatelia: Jozef Radványi a František Svoboda“.³⁰

Podľa správy dr. Dezidera Plechla, tajomníka NV v Trnave z 19. decembra 1938, ktorou reagoval na žiadosť Okresného úradu v Trnave o oznámenie o tom, v ktorých obciach „boli založené slovenské národné rady alebo národné výbory a kto je ich predsedom“³¹ sa môžeme dozvedieť, že miestom schádzania sa členov miestneho NV, resp. jeho úradnými miestnosťami, boli miestnosti Matice slovenskej v Pannonii.³² Na tom by akiste nebolo nič zaujímavé, je však nutné pripomenúť, že výbor takto získal v tej dobe najlukratívnejšie miestnosti vychýreného hotela, v ktorom sa konali prakticky všetky dôležité spoločensko-politické akcie organizované pod záštitou miestnej organizácie HSLŠ, HG či Deutsche Partei. Zo všetkých členov, ktorí pracovne navštevovali tieto miestnosti bol zvolený tzv. užší Národný výbor, pozostávajúci z 15 osobností, v ktorom boli takmer výlučne ľudia lojálni novej vláde, teda vtedajší najvyšší predstavitelia HG a funkcionári HSLŠ. To všetko

29 Trnavské noviny, č. 2, 8. január 1938, s. 1.

30 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 10, 22567/ 1938 adm.

31 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 1, 157/ 1938 prez.

32 Tamže.

napriek tomu, že Sidor často deklaroval rovnoprávnosť členstva i príslušníkom ostatných bývalých politických strán. Z radov viacerých poslancov bol dokonca ako najvyšší predstaviteľ Národných výborov kritizovaný za to, že pomocou nich si zabezpečujú bývalí príslušníci vládnych strán, najmä agrárici, svoje dovtedajšie pozície.³³ Tieto tvrdenia však nemohli platiť na Trnavu a jej výbor, nakoľko prevaha prívržencov ľudovej strany v ňom bola viac ako zjavná. Je však zaujímavé, že negatívne stanovisko k Národným výborom prezentovali aj Jozef Tiso a Martin Sokol. Tí tvrdili, že nakoľko v Žiline predstavitelia všetkých politických strán prijali program ľudovej strany, Národné výbory týmto stratili svoje opodstatnenie a mali by byť nahradené na lokálnej úrovni práve miestnymi organizáciami ľudovej strany, ktorej uznesenia budú v danom meste či obci záväzné.³⁴ Tento postup by však v Trnave už pre spomínané dôvody na organizácii moci prakticky nič nezmenil. V tomto smere je pozoruhodná formulácia nachádzajúca sa v spomínanom obežníku z 12. októbra. Podľa nej mal okresný náčelník dbať na to, aby Národný výbor pracoval v zmysle verejného poriadku a udržiavania autority úradov. Ak by však „*zloženie národného výboru nedávalo záruku, že jeho činnosť bude rozšafná a pozitívnym prínosom k prekonaniu mimoriadnych časov, bude povinnosťou pána okresného náčelníka, aby taktným zásahom dosiahol nápravu*“.³⁵

Evidentné bolo i prepojenie trnavského výboru na miestnu organizáciu Hlinkovej gardy. Do užšieho Národného výboru boli zvolení mnohí významní gardisti ako Dr. Vendelín Šuran, miestny veliteľ HG v Trnave, ktorá bola formálne zriadená spolu s Národným výborom³⁶, Dr. Ferdinand Čimo, oblastný veliteľ HG trnavskej oblasti, Jozef Baxa, jeden zo zakladateľov trnavskej Hlinkovej gardy a ďalší významní gardisti ako J. Čierny, či R. Lettler³⁷, osobnosti, ktoré sa v blízkej budúcnosti stali hýbateľmi života v trnavskej HG. Dané to bolo akiste tým, že trnavská Hlinkova garda sa nezačala konštituovať až po 6. októbri 1938 spoločne s Národnými výbormi, lež už v letných mesiacoch

33 ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 225.

34 Tamže.

35 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 1, 144/ 1938 prez.

36 Šlo len o formálny úkon, nakoľko trnavská HG bola založená už pred 6. októbrom 1938. Tejto problematike sa bližšie venujem v diplomovej práci

37 *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 40.

roka 1938.³⁸ Tým pádom aj jej významní predstavitelia, zastávajúci častokrát vysoké funkcie v miestnej organizácii HSLS, mohli sa stať jednými z členov miestneho užšieho NV. Práve v Trnave bola preto oveľa zjavnejšia tendencia stierať hranice medzi HG a NV najmä u obyvateľstva, ktoré, neznalé nových pomerov, niekedy pokladalo gardu a výbor za takmer totožnú organizáciu. Bolo to dané najmä nejednoznačnosťou a nekonsolidovanosťou pomerov. Isté však je, že HG bola na NV jednoznačne úzko naviazaná najmä v súvislosti s predstavami o gardistoch ako strážcoch národného majetku, pokoja a osobnej bezpečnosti a vykonávala úlohy jeho predĺzenej ruky, akejsi výkonnej moci a organizovanej sily.³⁹ Pri výkone týchto úloh narážala na viaceré problémy ohľadom kompetencií nielen NV, lež i samotnej gardy. Práve ona bola najvhodnejším nástrojom na vykonávanie úloh súvisiacich s poslaním Národného výboru, preto jeho činnosť nemožno nesledovať práve na pozadí vývoja tejto organizácie a sporov o charakter kompetencií v rôznych otázkach „národnej bezpečnosti“. Na druhej strane i garda spolupracou s výborom získala sčasti zákonnejší podklad pre svoju činnosť. Gardisti si často, ako sa tomu dialo prakticky počas celej existencie HG, osobovali práva patriace do kompetencie výkonných orgánov a to nielen v otázke civilných záležitostí, ale často zasahovali do takých vecí, ktoré vonkoncom nepatrili do ich pôsobnosti. Sčasti tomu bolo snáď z nevedomosti, najmä ak máme na mysli obdobie krátko po 6. októbri, kedy ešte v otázke kompetencií tých-ktorých zložiek štátneho aparátu, ale najmä HG ako novovytvorenej organizácie panovala (napriek snahe Hlavného veliteľstva Hlinkovej gardy o vytvorenie rámca pre činnosť gardy), značná nejednotnosť vo výklade práv. Sčasti snáď z prílišnej horlivosti charakteristickej pre množstvo akcií podniknutých gardou, sčasti však i akoby z pomsty, najmä voči Čechom a iným „nepriateľom Slovenska“.

38 Bližšie SOKOLOVIČ, P.: *Vývoj Hlinkovej gardy...*, s. 135 – 136. Konštituovanie HG v Trnave sa zavŕšilo na schôdzke 28. júla 1938, na ktorej bol ustálený aj názov Hlinkova garda. Niektoré pramene uvádzajú za dátum vzniku 21. júl (Eugen Rott), ide však len o formálna rozdiely s inými spomienkami (Jozef Závarský). Hlinkova garda, avšak ešte nie pod týmto názvom, však už vyvíjala činnosť už v priebehu jarných a letných mesiacov roka 1938 v súvislosti s podporou HSLS v miestnych voľbách.

39 SUŠKO, L.: c. d., s. 189.

Najmä do 14. marca vznikali časté spory medzi HG a bezpečnostnými orgánmi či úradmi o charakter kompetencií prevažne v bezpečnostných otázkach. Službukonajúci členovia Národného výboru, ktorými boli poväčšine gardisti, neváhali kontrolovať dokonca ani vojenské osoby, načo sa zo strany posádkového veliteľstva v Trnave na Národný výbor, resp. na HG ako vykonávateľku jeho nariadení, zniesla ostrá vlna kritiky. Armáda sa odvolávala najmä na rozkaz HVHG č. 5 o zákaze miešania sa civilných osôb do vojenských záležitostí, pričom upozorňovala, že „kontrolu vojanských osôb sú oprávnení prevádzať iba četníctvo a vojanské dozorčie orgány“.⁴⁰ Posádkové veliteľstvo v sťažnosti reagovalo na neoprávnené predvedenie podporučíka delostreleckého pluku „TGM“ a prehliadky jeho auta „službukonajúcim členom Národného výboru v Trnave Jánom Procházkom“⁴¹, ktorý zjavne prekročil svoje právomoci definované pre členov HG i Národného výboru. Treba však dodať, že napriek takýmto „zlyháním“ garda a jej činnosť bola pod neustálym dozorom nadriadených orgánov, ktoré sa ju snažili udržať na uzde a v prípade porušenia nariadení neváhali vyvolať patričné dôsledky. Napríklad v prípade spomínanej sťažnosti posádkového veliteľstva v Trnave akýsi zamestnanec Okresného úradu na jej zadnú stranu pripísal vetu tohto znenia: „Na vedomie všetkým, že patričný člen HG bol odstránený“.⁴²

Ani v radoch slovenských politických predstaviteľov nemohli svojvoľné akcie gardistov zostať nepovšimnuté. Výnosom predsedníctva slovenskej vlády č. 287/1938 zo dňa 3. novembra 1938 sa o kompetenciách gardy voči nadriadeným úradom píše toto: „HG je na pomoci všetkým úradom a bezpečnostným orgánom pri ich výkonoch zabezpečujúc istotu slovenského národného majetku a bezpečnosť životov, ale má byť len na pomoci všetkým úradom a bezpečnostným orgánom pri týchto ich výkonoch. Žiada sa preto...aby jednotliví členovia HG sa nemiešali a nezasahovali do právomocí úradov a bezpečnostných orgánov, ale sa vo všetkých prípadoch obracali na bezpečnostné orgány“.⁴³ Toto nariadenie nebolo pritom novinkou. Už

40 ŠAP Trnava, f. Okresný úrad (OÚ) v Trnave 1923 – 1944, 370-1938, 2247, 104/ prez.

41 Katalóg RH a KSČ, 1872, 2117/ 1938 prez.

42 Tamže.

43 ŠAP Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 370-1938, 2247, 104/ prez.

11. októbra HVHG v Bratislave prostredníctvom svojho prvého obežníka žiadalo, aby každá jednotka HG poslala vo svojom mieste obecnému úradu oznámenie o svojom založení s tým, že sa dáva tomuto orgánu k dispozícii pre udržanie poriadku a chránenie slovenského národného majetku.⁴⁴ V tejto definícii je vidieť zjavná paralela medzi gardou a Národným výborom, ktorých úlohy boli ako boli formulované v Sidorovej výzve na ich zakladanie prakticky totožné. Trnavská HG nariadenie poslúchla už 14. októbra 1938, kedy sa prostredníctvom svojho veliteľa dala „slávnemu“ okresnému úradu v Trnave „k dispozícii pri budovaní štátu a zabezpečení poriadku a pokoja dľa úpravy HVHG v Bratislave a žiada, aby ste to vzali na vedomie“.⁴⁵

Vážnosť Národného výboru vzrástla najmä po 20. októbri 1938, kedy bolo výnosom krajského prezidenta rozpustené obecné zastupiteľstvo v Trnave, pričom vládny komisárom bol menovaný dovtedajší miestostarosta Dr. František Orlický, ktorého zástupcom sa stal František Ondruš.⁴⁶ Obidvaja stáli zároveň v čelných pozíciách miestnych organizácií ľudovej strany a Národného výboru. Obaja boli taktiež najmä prostredníctvom Ondruša už od letných mesiacov napojení na Hlinkovu gardu⁴⁷, možno teda konštatovať, že v Trnave možno ešte skôr ako v iných význačných mestách na Slovensku bola už v októbrových dňoch toľko žiadaná jednota strany s ostatnými inštitúciami prakticky dovŕšená. Vzťah NV s mestom a gardou dokumentuje fakt, že vládny komisár mesta Trnavy rozhodol poukázať na účet miestnemu výboru vyššiu sumu peňazí priamo z rozpočtu mesta Trnava.⁴⁸ Šlo o sumu 5000 Kč poukázaných na priamu žiadosť NV, pričom je zaujímavé, že rovnakú

44 ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 218.

45 Katalóg RH a KSČ, 1872, 2117/ 1938 prez.

46 *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 40. Pri príležitosti povýšenia Trnavy na mesto sa konalo posledné zasadnutie zastupiteľského zboru, pod ktorým je napísaná poznámka tohto znenia: „Výmerom krajského úradu v Bratislave dňa 19. 10. 1938 č. 340 579-5/38 obecné zastupiteľstvo bolo rozpustené a výmerom Okresného úradu v Trnave zo dňa 20. 10. 1938, č. 2 136 prez. 1938 vedením mestských záležitostí bol menovaný vládny komisár“. In: LAŠÁN, L.: *Mesto Trnava a jeho samospráva 1918 – 1938*. Bratislava 1969, s. 122.

47 Slovák, č. 168, 27. júl 1938, s. 4. Pozri tiež SOKOLOVIČ, P.: *Vývoj Hlinkovej gardy...*, s. 135 – 136.

48 ŠAP Trnava, f. Msú Trnava, k. 10, 24442/ 1938 adm.

sumu „odklepol“ takisto na základe žiadosti miestnej organizácii Hlinkovej gardy.⁴⁹

Napriek tomu neprístojnosti členov „predĺženej ruky Národného výboru“, teda Hlinkových gardistov neprestávali. Je to sčasti prirodzené, veď prešlo len pár dní, nanajvýš týždňov, od oficiálneho konštituovania HG, ktorej otázky pôsobnosti sa riešili priam za pochodu. Vďaka zachovanému archívnemu materiálu však máme množstvo správ o tom, že hľadanie zákonného rámca pre činnosť HG, a tým pádom i pre praktickú činnosť Národného výboru, bolo čoraz intenzívnejšie. Ako zo strany vlády, tak i zo strany štátnych orgánov boli zjavné eminentné snahy o potlačenie prejavov „nezdravej rozpínavosti sa HG“. Okresný úrad v Trnave vyzýval napr. v obežníku notárom a četníckym staniciam, aby bolo „dožiadaniam HG v rámci platných predpisov vyhovované“, avšak v sporných otázkach sa bolo treba obrátiť o pokyn na Okresný úrad, pričom zistené neprístojnosti mali byť hlásené priamo Okresnému úradu. Kládol pritom na srdce veliteľom četníckych staníc, aby dbali o to, „aby členovia HG za žiadnych okolností neprekračovali rámec ich pôsobnosti, menovite aby neprevádzali prehliadky vozidiel a osôb v neprítomnosti bezpečnostných orgánov“.⁵⁰ Bolo to zjavné okresanie práv Národného výboru, ktorého výkonná zložka - Hlinkova garda sa takto musela sčasti podriaďovať inštitúciám, u ktorých nepožívala prílišné sympatie. Najmä žandárstvo, polícia či vojsko, teda inštitúcie, ktoré tradične vykonávali mnohé z úloh, ktoré si HG automaticky prisvojovala a tým zasahovala do ich kompetencie, nemohli oplývať prehnými sympatiami ku garde ako inštitúcii uzurpujúcej si práva na rozhodovanie v otázkach bezpečnosti.

Spolupráca HG a Národného výboru, ak hovoríme o trnavskom kontexte, bola i spolupracou účelovou, vyplývajúcou zo špecifického vývoja Hlinkovej gardy v Trnave a naviazaní jej funkcionárov na NV a miestnu organizáciu ľudovej strany. Garda samozrejme nevykonávala len úlohy zadané priamo výborom, avšak táto činnosť sa v jej histórii až do zrušenia trnavského Národného výboru stala jednou z dominantných. Výnimočnosť Trnavy je v tom, že velitelia gardy mohli častokrát

49 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 10, 23054/ 1938 adm. Je zaujímavé, že Hlinkovej garde sa dostala nielen spomínaná suma, ale v krátkom čase obdržala aj ďalších 4500 Kč.

50 Katalóg RH a KSČ, 1872, 2117/ 1938 prez.

uznesenia užšieho Národného výboru aplikovať rozkazom priamo oficiálnou cestou HG, čo zjednodušovalo spoluprácu a naviazanosť oboch inštitúcií. Táto téza nemôže byť akiste generalizovaná pre celé vtedajšie slovenské územie, je však vo väčšej či menšej miere aplikovateľná na činnosť veľkého percenta Národných výborov z roku 1938. Samozrejme ani opačne činnosť NV nebola limitovaná len príkazmi pre HG na vykonávanie bezpečnostných akcií. Podľa už spomínaného článku v Trnavských novinách mal výbor upozorňovať na „*osoby, ktoré Slovensku, ktoré Trnave škodili...*“ A tých, podľa vtedajších kritérií, sa v meste našlo viac ako dost. V Trnave rezonovali nielen stále nedoriešené otázky postavenia Čechov a Židov v autonómnom Slovensku, útoky boli namierené aj proti predstaviteľom tzv. „červených strán“, najmä komunistom, ktorých činnosť bola síce spolu so sociálnodemokratickými a židovskými stranami pozastavená a zakázaná⁵¹, ich samotná existencia však bola po celé obdobie fungovania Slovenskej republiky pre jej predstaviteľov veľkým strašiakom. „Naši ľudia“ predstavovali v ponímaní Národného výboru prívržencov politiky ľudovej strany. Lukratívne miesta štátneho aparátu boli totiž v predchádzajúcom období obsadzované – v súlade s politikou československej vlády – prevažne českými občanmi.⁵² Najmä začiatkom 30. rokov boli tendencie dosadzovania českých pracovníkov v súvislosti s dostatkom kvalitnej domácej inteligencie už prežitá a škodlivá. Preto niet divu, že najmä mladá generácia pociťovala krivdu nad preferovaním českých úradníckych, učiteľských či iných pracovníkov, hodnotila ich ako zasahovanie do jej vlastných záujmov. Preto aj v Národnom výbore, vzhľadom na jeho zloženie, muselo byť riešenie otázky nahradenia Čechov domácimi zamestnancami jednoznačné. Exemplárny je prípad istého Václava Hamerníka, ktorý snahy NV o zbavenie sa českých zamestnancov dokumentuje veľmi jasne. Vo svojom liste sa výbor obrátil 14. decembra 1938 na vládneho komisára mesta Trnavy týmito slovami: „*Slovenský Národný výbor v Trnave dostal správu, že Václav Hamerník, účtovník mestskej plynárni verejne nadával na nášho najexponovanejšieho ministra Karola Sidora a na slovenskú vládu,*

51 BAKA, I.: *HSLŠ od 6. októbra do salzburských rokovaní v lete 1940*. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II.* (Zost. M. Lacko). Bratislava 2003, s. 12.

52 BYSTRICKÝ, V.: c. d., s. 597.

o ktorej tvrdil, že je len priechodná a že sa neudrží. Týmto sa snažil potupiť renomé našej slovenskej vlády a dôveru v nej znižovať. Na túto okolnosť sú svedkovia: Martin Hečko, hostinský a jeho manželka a Ján Černý. Keďže naša slovenská Trnava nemôže trpeť v kruhu svojich zamestnancov takýchto nespôahlivcov, keďže menovaný je v smluvnom pomere s mestom, Národný výbor navrhuje, aby sa menovanému jako Čechovi dala výpoveď, čím by sa uprázdnilo miesto pre spoľahlivého Slováka“.⁵³

Nielen Česi však boli tými, na ktorých sa zamerali pozorné oči trnavských gardistov a členov NV. Podobne sa hľadelo aj na komunistov, ktorí boli pre HSLS prakticky politickým nepriateľom číslo jeden. Medzi ľudákmi „strašili“ nedávne udalosti 20. a 30. rokov, kedy bola Trnava známa ako „červené mesto“, v ktorom na ľudáckych manifestáciách častokrát tiekla aj krv. Pri nich sa politicky rozoštvani radikálni komunisti, agrárci či socialisti neváhali uchýliť dokonca i k vražde.⁵⁴ V židovskej otázke zaujal trnavský Národný výbor šalamúnsky postoj. Hoci po Viedenskej arbitráži sa prejavila istá stagnácia v organizovaní väčších protizidovských akcií v meste, podnetom k najmasovejšiemu vyjadreniu protizidovských nálad sa stal slávnostný nástup Hlinkovej gardy trnavskej oblasti vo štvrtok 8. decembra 1938. Do neskorých večerných hodín sa v Trnave zdržalo množstvo „nepovolaných živlov z okolitých dedín“, ktorí „v podnapilom stave chodili po meste a vykrikovali rôzne protizidovské heslá“.⁵⁵ A od slov k činom nie je ďaleko. V nočných hodinách boli podpálené a zneuctené obe židovské synagógy a vybité výklady na viacerých židovských obchodoch.⁵⁶ Okrem veliteľa Hlinkovej gardy v Trnave Dr. Vendela Šurana a vládneho komisára Františka Orlického, mimochodom tiež členov užšieho Národného výboru sa k akcii, ktorá rezonovala i v rozhlasových prejavoch Alexandra Macha a Pavla Teplanského vyjadril i predseda Národného výboru František Ondruš. Ten spolu so Šuranom a Orlickým zaujal síce k násilným udalostiam odmietavé stanovisko, čím však apriórne neodsudzoval antisemitizmus ako taký.

53 ŠAP Trnava, f. Msú Trnava, k. 10, 27734/ 1938 adm.

54 Bližšie napr. SOKOLOVIČ, P.: *Vývoj Hlinkovej gardy...*, s. 129 o zavraždení roľníka Š. Mikuša z Ratkoviec.

55 ŠAP Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 392-1938, 38 472, 330/ adm.

56 Tamže. Porovnaj s *Pamätnou knihou mesta Trnavy*, s. 43.

V plagátoch len oznamoval, že „proti výtržníkom bude prísne zakročené, lebo vybíjaním oblokov, krádežou tovaru a podpaľačstvom židovská otázka sa nevyrieši, ale ničť sa národný majetok a poškodzuje sa i prestíž nového Slovenska“.⁵⁷ Národný výbor tak v duchu politiky ľudovej strany síce odsúdil protizidovské výtržnosti, nie však z pozície boja proti antisemitizmu, lež boja proti ničeniu národného majetku. Charakteristickým pre atmosféru v meste týchto dní je článok Trnavských novín, v ktorom autor z pozícií dobovej propagandy síce odsúdil výtržnosti ako trestný čin, tvrdil však, že „nemôžeme nepoukázať, že oni (Židia – pozn. P.S.) vlastne žnú čo siali sami, alebo aspoň ich ľudia...“.⁵⁸ V súvislosti s protizidovskou politikou trnavského NV stojí za zmienku najmä list, v ktorom výbor žiadal pohotovosť mestskej polície dňa 27. októbra 1938 od 20. 00 hodiny. Na tom by akiste nebolo nič zvláštne, oveľa zaujímavejší je však dôvod, pre ktorý sa mala pohotovosť polície konať. Národný výbor týmto listom totiž oznámil konanie prednášky Jozefa Bílika-Záhorského na tému „židovstvo, bolševizmus, slobodné murárstvo, ich podstata, práca a cieľ“, ktorá sa mala konať práve v tento deň v uvedenej hodine v miestnostiach mestského divadla v Trnave.⁵⁹ Jozef Bílik pritom nebol hocijaký protizidovský radikál, akých chodilo v tej dobe po Trnave stovky. Bol to v širokej verejnosti známy autor výrazne proti Židom štvúcich diel Protokoly sionských mudrcov a Židovská otázka – výňatky z Talmudu, ktorý ešte za existencie ČSR bol neslávne známy ako tajomník fašistickej strany. Okrem „literárnej“ činnosti mal „v náplni práce“ i šírenie radikálnych myšlienok prostredníctvom Viedenského rozhlasu a viacerých prednáškových turné medzi členmi HG⁶⁰. Angažovanie sa NV v jeho prednáške zjavne dokumentovalo skutočné zameranie výboru a len podčiarkovalo jeho napojenie na radikálov v trnavskej Hlinkovej garde.

Z vlastných slov ľudákov Národný výbor bojoval za „práva Slovákov a slovenčiny v Trnave“ a mal zásluhu na tom, že „na miesta uprázdnené

57 Pamätná kniha mesta Trnavy, s. 43.

58 Trnavské noviny, č. 3, 18. december 1938, s. 1.

59 ŠAP Trnava, f. MsÚ Trnava, k. 10, 23400/ 1938 adm.

60 Pozri ŠAP Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 370 – 1938, 1853, 103/ prez., tiež 371 – 1939, 219, 107/ prez., *Holocaust na Slovensku. Obdobie autonómie 6. 10. 1938 – 14. 3. 1939. Dokumenty*. (Zost. E. Nižňanský). Zvolen 2001. Dokumenty č. 103-107, s. 217 – 225.

po zamestnancoch, ktorí Trnave a Slovensku škodili, nastúpili naši ľudia, Slováci“.⁶¹ „Mnohí zadivením pozerali na jeho radikalizmus, ale doba revolučná je doba radikalizmu, doba nekompromisnosti, v ktorej nemožno brať ohľady, v ktorej nemožno pracovať v rukavičkách, v ktorej tvrdo ale čestne treba ísť za cieľom. A náš Národný výbor šiel. Dal Trnave slovenského starostu a kde len mohol, pomohol slovenskej veci. Neraz sa šlo do Bratislavy a klovalo sa na dverách vlády, krajinského úradu a často s úspechom. Každá práca podlieha kritike...Tí, čo to vytýkali, zabúdali, že Národný výbor predsa nebol nejakým výkonným orgánom, ale len poradným slovenským zborom našej vlády...“⁶² Lepšiu charakteristiku ako podal Štefan Schultz by bolo snáď ťažko nájsť. Napriek tomu, že po 6. októbri 1938 sa dostalo k moci v ľudovej strane či v trnavskej Hlinkovej garde viacero príživníkov a prospěchárov, treba skonštatovať, že v trnavskom NV bolo množstvo ľudí, ktorí vznešené myšlienky o pomoci „slovenskej veci“, aj keď častokrát chápané v úzkom kontexte, chceli naplniť a venovali im množstvo úsilia. Národný výbor sa okrem iného postaral o to, aby bol v Trnave zavedený nedeľný pokoj, založil družstvo, ktoré začalo vydávať relatívne na slušnej úrovni vychádzajúci týždenník Trnavské noviny, tiež „viacráz s úspechom riešil robotnícku otázku, usporiadal verejnú národnú manifestáciu zjednotenia politických strán, intervenoval za priaznivé riešenie všetkých otázok kultúrnych, sociálnych, čím vykonal veľký kus práce...“⁶³ Tieto slová dokumentujú fakt, že cieľom NV bolo i riešenie sociálnych či kultúrnych otázok. Ako sa s odstupom času vyjadrili Trnavské noviny, „Všetci členovia Slovenského národného výboru sú vedení dobrou vôľou, statočnosťou a úprimnosťou vykonalí nečakanú prácu pre konsolidovanie pomerov v Trnave“.⁶⁴ Akiste je to len formulácia dobovej propagandy, je však nutné pripomenúť, ako to už bolo spomenuté, že viacerí členovia trnavského NV s určitosťou konali v záujme svojho mesta a štátu. „Slovenský národný výbor v Trnave“ sa stal minulosťou 10. januára 1939.⁶⁵ O rozpustení NV pritom rozhodlo prezídium krajinského úradu už 28. novembra 1938 a vláda Slovenskej

61 Trnavské noviny, č. 2, 8. január 1939, s. 1.

62 Tamže.

63 Trnavské noviny, č. 33, 13. august 1939, s. 2.

64 Tamže.

65 Trnavské noviny, č. 2, 8. január 1939, s. 1.

krajiny 19. decembra 1938.⁶⁶ V novej situácii na prelome rokov 1938 a 1939 už výbory nenašli opodstatnenia a stratili sa v minulosti.

„Ďakujeme Národnému výboru za vykonanú prácu a história nášho mesta dokáže, že pracoval tak, ako mal“⁶⁷. To bola myšlienka spred takmer 70 rokov. Treba len dodať, že pracoval, lenže nie vždy tak, ako to bolo načrtnuté slovenskou vládou v polovici októbra 1938, častokrát totiž prekračoval svoje právomoci, ruka v ruke s miestnymi organizáciami ľudovej strany a HG.

Krátko po 6. októbri 1938 vznikali na Slovensku Národné výbory. V Trnave mal výbor o.i. dbať o to, aby uprázdnené miesta po českých zamestnancoch zaujali Slováci. Mal byť len pomocným orgánom novej vlády v regionálnych otázkach. Od svojho vzniku bol úzko naviazaný na miestne organizácie HSLS a HG. V Trnave sa napriek jeho proklamovanej funkcii stal i výkonným orgánom. Vykonávateľom jeho nariadení bola Hlinkova garda, ktorá s ním bola úzko previazaná. Stala sa akousi predĺženou rukou výboru, ktorý zanikol začiatkom roka 1939, kedy už jeho činnosť vzhľadom na etablovanie sa vládnej moci nebola potrebná.

Autor:
Mgr. Peter SOKOLOVIČ
Veterná 18/E
Trnava

Posudzovateľ:
PhDr. Pavol TIŠLIAR
Katedra archívnictva a PVH FF UK
Bratislava

66 TIŠLIAR, P.: c. d., s. 58.

67 Trnavské noviny, č. 2, 8. január 1939, s. 1.